

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

№ 14 (177) ЛИПЕНЬ

2009

2009 липень № 14 (177)

ВІСНИК
ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Заснований у лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію: серія КВ № 14441-3412 ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено
до переліку наукових фахових видань України
(педагогічні, історичні, філологічні, біологічні науки)
Бюлетень ВАК України. – 1999. – № 4 (12)

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного
університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 10 від 29 травня 2009 р.)

Виходить 2 рази на місяць

ЗМІСТ

Актуальні проблеми літературознавства

1.	Антоненко Т. О. Рецепція традиційних сюжетів (на прикладі творчості Лесі Українки)	5
2.	Аулов А. М. Роль алогизмов в рассказах М. Зошенко	10
3.	Берберфіш М. В. Категорія „ідеального” як підґрунтя художнього розв’язання філософської проблеми поступу у творчості А. Крушельницького	15
4.	Бондарь Н. Ю. „Не-дом” и „антидом” как разновидности архетипа дома в романе У. Стайрона „Выбор Софи”	20
5.	Бровко О. О. Вставна новела як факт і фактор у формалістичному дискурсі літературознавства	28
6.	Галич А. О. Асоціоніми в романі Ірен Роздобудько „Оленіум”: естетичні функції	36
7.	Галич О. А. Аналіз та інтерпретація літературно-художнього твору	42
8.	Голенищева Г. Г. Картина осіннього простору у поезії Ліни Костенко	48
9.	Гречаник І. П. Сновидіння у структурі часо-просторової організації фантастичних романів О. Бердника	53
10.	Дубініна В. О. Жанрово-стильова своєрідність новели Б. Тенети „Листи з Криму”	59
11.	Ильин С. А. Шестидесятничество в «Русской идее» Н. А. Бердяева	66
12.	Калина Н. Ю. Екзистенціал свободи як предмет художньої рефлексії у в’язничній ліриці Івана Савича.....	75
13.	Карабьова А. А. Значення медитативного компонента, лейтмотиву та феміністичної тематики в оновленні сюжетики малої прози Ірини Вільде	81
14.	Король Е. А. Художественная корреляция „поэт-раб” в романе Г. Броха „Смерть Вергилия”	88
15.	Лапко О. А. Художня функція образу природи в поезії Якова Щоголева	96
16.	Леоненко О. С. Ствердження філософських концепцій ХХ століття за допомогою фантастичних прийомів у повісті Григорія Штона „Містраль”	105
17.	Новікова Г. А. Біблія як джерело ідей літературних пошуків у творчості В. Дрозда (на матеріалі оповідання „Іскаріот”)	112
18.	Ткаченко І. А. „Я не Уайльда маю ідеалом, а чумака, що варить кашу з салом...”: семантика образу степового кулешу в контексті української прози	118

19. **Фоменко В. Г.** Універсальність урбаністичної тематики в літературному процесі 129
20. **Шестопалова Т. П. Ю.** Лавріненко як зарубіжний україніст: концепт еміграції в соціокультурному та теоретико-літературному аспектах 134
21. **Юган Н. Л.** Развитие жанра фольклорной волшебной-лирической пьесы в творчестве В. И. Даля и А. Н. Островского 140

Документалістика на порозі ХХІ століття

22. **Кулініч Т. О.** Агіографічний характер письменницьких біографій (на матеріалі літературознавчих джерел 90-х рр. ХХ ст.) 151
23. **Максименко Г. А.** Система внутрішніх заголовків історичних романів Володимира Малика 158
24. **Медоренко О. М.** Специфіка автокоментаря як мемуарного жанру (від доби романтизму до реалізму) 165
25. **Пустовіт В. Ю.** Націєтворчі аспекти епістолярію Івана Франка 172
26. **Савенко І. Л.** Специфіка вираження авторської особистості в українській мемуарній прозі II половини ХХ – початку ХХІ століття 178

Фольклористика

27. **Скиба О. В., Савенко І. Л.** Сватання по-картушанськи 184

Рецензії

28. **Кравченко О. Л.** Літературне об'єднання „ЛАНКА”-МАРС в критичній рецепції ХХІ століття 192

Відомості про авторів..... 195

Leonenko O. S. The affirmation of the philosophical conceptions of the XXth century with the help of fantastic technique in the narrative „Mistral” by Gr. Shton

The article is focused on the main peculiarities of the realization of the philosophical conceptions with the help of fantastic technique in Ukrainian literature notably in the narrative „Mistral” by Gr. Shton.

Keywords: fantasy, existentialism, self-identification.

УДК 821.161.2 – 32.09 + 929 Дрозд

Г. А. Новікова

**БІБЛІЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ІДЕЙ ЛІТЕРАТУРНИХ ПОШУКІВ
У ТВОРЧОСТІ В. ДРОЗДА
(НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАННЯ „ІСКАРІОТ”)**

Актуальною проблемою сучасного порівняльного літературознавства є функціонування біблійних інтерпретацій в українській та світовій літературі. Адже Біблія – це книга, яку читали й брали собі в душу мільйони людей із різних кінців світу. Її вплив на життя та творчість людей є різноманітним та загальноновизнаним. Від давнини до сьогодні Святе Письмо є непересічним джерелом натхнення для письменників і літературознавців (О. Кобилянська, П. Куліш, Г. Сковорода, Леся Українка, І. Франко, Т. Шевченко тощо). Із сучасних літературознавців до вивчення біблійних мотивів та образів в українській літературі ХХ століття звертаються В. Антофійчук, І. Бетко, С. Кирилук, А. Нямцу, М. Сулима, В. Сулима, Вал. Шевчук та інші.

Тема нашого дослідження є одним із аспектів вивчення інтертекстуальних зв'язків творчості В. Дрозда із Біблією. Об'єктом нашого дослідження є оповідання „Іскаріот”. Предметом аналізу ми обрали проблеми переосмислення й втілення біблійних мотивів та образів у вищезгаданому оповіданні.

Явище інтертекстуальності (Ю. Крістева, Р. Барт) давно привертало увагу літературознавців і лінгвістів. Теорія інтертекстуальності (І. Арнольд, Б. Гаспаров, М. Колокольникова, Н. Корабльова, Н. Кузьміна, Н. Фатеева, Ж. Фомічова та ін.), що зародилася в середині минулого століття, зумовила перехід на новий рівень інтерпретації художнього тексту та стала одним з термінологічних символів сучасної філології. Поняття інтертексту як інформаційної реальності зв'язує воедино текст, людину й час і є сукупною множинністю різноманітних та різнопорядкових текстів (Ю. Лотман) та, відповідно, уявленням про людське мислення як текстотворення, яке виникає з множинності значень та означувань. Залежно від того як

інтертекст проявляється у тексті – опосередковано чи неопосередковано, фіксовано чи динамічно – інтертекстуальні зв'язки можуть розрізнятися. Н. Корабльова виділяє три основні типи інтертекстуальних відношень: текстуальні, контекстуальні та метатекстуальні. Текстуальні зв'язки („асоціації”): цитати (явна чи неявна присутність), ремінісценції (явне чи неявне посилання), алюзії (натяк); контекстуальні зв'язки: („впливи”): наслідування, запозичення (творча залежність); варіації, інтерференція, палімпсест (сотворчість); пародія (творче заперечення); метатекстуальні зв'язки („повторення”): стереотипи (системні співвіднесення), архетипи (структурні співвіднесення), кенотипи (творчі співвіднесення)[9]. Нас, в першу чергу, цікавлять текстуальні зв'язки. Отже, метою цієї статті є показ міжтекстової взаємодії оповідання В. Дрозда „Іскаріот” із Біблією.

„Талант, якщо він є, – це від батька з матір'ю, від народу, від природи або, як раніше казали, від бога” [7, с. 5], – так писав у передмові до своїх творів В. Дрозд, і це дійсно так, бо „...остаточний присуд творові і творчості митця здатні винести лише наступні покоління” [6, с. 512], а цей письменник, на думку М. Жулинського, „...щасливо перебрів ріку часу, про яку так багато і болісно писав у романі „Земля під копитами”, і народ наш має у його особі одного з найглибінніших українських письменників двадцятого віку” [6, с. 512]. Т. Денисова зазначала, що роздвоєність свідомості його героїв „...відбиває абсолютно оригінальне, глибоко народне, традиційне і все ж таки споріднене з постмодернізмом мислення письменника” [4, с. 26].

Найпомітнішим твором з позицій біблійного інтертексту виступає оповідання „Іскаріот”, написане в 1972 році. Уже сама назва передає інтенцію автора донести до читача ще одну своєрідну інтерпретацію біблійної оповіді про всесвітньо відомого зрадника, образ якого – „...результат досвіду, психологічний продукт життєвої правди. Його ім'я – символ, але цей символ вже став розповсюдженим” [11, с. 218].

„...І з покірним жахом Іуда відчув, що знову воскресає...” [5, с. 54], так на початку твору автор підкреслив багаторазовість воскресіння зрадника, який побачив Учителя та малюнок, що повторювався тисячі раз підчас його воскресіння, дозволивши читачеві відчутти психологічний стан людини, яку, через відступництво, покарано довічним тягарем важкого обов'язку: народжуватись і зраджувати, зраджувати і народжуватись, аби знову пережити страх і ганьбу. У багатьох легендарно-апокрифічних творах Іуда так само повинен каратися вічно через свій злочин, наприклад, у легенді, яку записав В. Рабій, посилюється його провина, бо він мав зв'язок з дияволом: „Сторожив усе Юду диявол: то манив і дурив його, то знову сміявся з нього або виказував йому його ганебну зраду” [12, с. 5], а в народній свідомості започаткувалося переконання про Іуду як про першопричину зла, існують навіть замовляння й вірування про походження „нечистих” рослин [3, с. 317]. Автор поєднав різночасові події в один план, щоб ширше, з точки зору письменника, показати вагання, сумніви, зраду й

справедливе покарання євангельського ренегата. На думку В. Лапенкова, „...оригінальною й показовою властивістю „постпост”-покоління є об’єднання інтересу й навички життя у віртуально-галюциногенних, відсторонених та якоюсь мірою казкових просторах з абсолютною конкретністю, тверезістю й прагматичністю мислення, для якого культура, політика й теоретизування батьків є відверненими від реальності утопіями й „заморочками” [10, с. 218].

Вхід Господній у Єрусалим провістив пророк Захарія (див. Зах.9,9), отже, ця частина текстів Євангелій деякою мірою є метатекстом стосовно протексту – Книги пророка Захарії, як і текст В. Дрозда по відношенню до Євангелій та Книги пророка Захарії, яка є першоджерелом, а всі інші її прояви – лише її поліфонічні відгомони. Звичайно, у Біблії немає опису ані одягу, ані вигляду самого Ісуса в той мент: „...накинувши одяг свій на осла, посадили Ісуса. І коли Він їхав, стелили одяг свій на дорозі” (Лк 19,35 – 36), але саме частина біблійної оповіді про вхід Ісуса Христа у Єрусалим стала основою для створення авторського бачення цього дійства в хронотопі („...хронотоп ми розуміємо як формально-змістовну категорію літератури” [1, с. 41]), де простір і час є художнім відображенням реального, соціально-історичного і психологічного простору і часу, відповідною формою реалізації художнього образу, як особливого утворення культури. Словами біснுவатого було передано настрої натовпу: „Каміння на голову Ісуса! Каміння! Він – людина, а видає себе за бога!” [5, с. 56], на що Ісус відповів біблійною фразою „Як народ замовкне – каміння волатиме...” [5, с. 56], порівняймо відповідь Ісуса на зауваження фарисеїв стосовно його учнів, які славили його як царя, у Біблії перед його в’їздом: „Я вам кажу, що коли вони замовкнуть, то каміння заголосить” (Лк 19,40), отже автор трохи змістив у часі відповідь Ісуса, підкресливши сум’яття в душі Іуди, який чи то намагається порятувати Вчителя, чи себе.

За допомогою біблійних маркованих та немаркованих цитат письменник відтворив момент зустрічі людей з Ісусом: „Збуджені люди різали з дерев гілля і встеляли дорогу попереду Учителя, інші кидали своє лахміття” [5, с. 55], у Євангелії від Марка написано: „Багато хто стелив свій одяг по дорозі; а інші різали гілки з дерев і встилали ними дорогу” (Мк 11,8); „Осанна! Осанна! Осанна Сину Божому! Осанна на вишинах!” – горлав натовп” [5, с. 55], у Біблії: „Осанна! Благословен, Хто гряде в ім’я Господнє! Благословенне Царство отця нашого Давида, що гряде в ім’я Господнє! Осанна у вишніх!” (Мк 11,9 – 10); так і В. Дрозд додав далі: „Осанна! Благослови грядущий в ім’я господнє!” [5, с. 55], але для того, щоб підкреслити різне ставлення до Ісуса; письменник використав біблійну видозмінену цитату: „Він з Назарета, ми його знаємо! Який же він Син Божий, він син Йосифа з Назарета! – гуло неприязно й глумливо” [5, с. 55], порівняймо: „Чи Він не син теслі? Чи не Його Мати зветься Марією і брати Його Яків та Іосія, і Симон. Та Іуда?” (Мф 13,55). Саме видозмінені немарковані біблійні цитати,

використані автором у тексті, стали вихідним пунктом для прояву інтертекстуальності в оповіданні „Іскаріот”.

У внутрішньому світі героя, де „страх став катом”, спалахнула неприязнь до Вчителя, бо вважав, що він згубить усіх, хто іде за ним. Письменник акцентував меркантильні помисли апостолів, яким „...кортить небесне царство, як голодному кортить хліб, вони, ці Іоани, Петри, ніяк не дочекаються, коли сидітимуть попліч Учителя та судитимуть людей, перед якими в земному царстві плазували...” [5, с. 56], ремінісценція сюжету про те, хто сидітиме поряд з Ісусом, відіслала читача до епізоду із Зеведеєвою матір’ю, коли вона прохала для своїх синів місць поряд з Христом: „Скажи, щоб ці два сини мої сіли в Тебе один з правого боку, а другий з лівого у Царстві Твоїм” (Мф 20,21).

Письменник змалював Іуду як звичайну людину, яка прагне просто й безтурботно жити, як усі, і прагне залишити Ісуса: „...залишить сповнене тривоги життя з одвічною тінню хреста в кінці шляху чи безжалісним каменуванням (кесарю – кесареве...)...” [5, с. 57]. Увівши біблійний вираз, яким Ісус відповів на запитання фарисеїв про податі кесареві, порівняймо: „...віддавайте кесареві кесареві, а Боже – Богові” (Мф 22,21), письменник підкреслив думки Іуди про світ, який, на його думку, ніщо не змінить, „...не порятує жоден пророк, жоден Месія” [5, с. 57], як і Іуду, який прагне смерті, але не може, „...бо всюди відчуватиме себе винним перед дужими світу сього” [5, с. 58]. Іуда ніби хоче застерегти Ісуса: „Іти тобі треба з міста, равві, – зашепотів Іуда, відчуваючи, як голосно б’ється його серце, а гірка задуха давить горло. – Місто – облудне, зле. Воно готує зраду. Ти загинеш, равві. Життям накладеш, равві... любов і страх розпинали його” [5, с. 59], і в той самий час йде до Ханана, щоб видати Ісуса, бо не має вже сили боронитися од самого себе. У цьому творі письменник інтерпретував біблійний мотив зради дещо по-іншому: Іуда у цьому оповіданні хоче не зрадити, а заховати Ісуса, щоб врятувати: „Я не хочу, щоб із моїм Учителем сталося щось лихе...” [5, с. 60], бо вважає, чи хоче вважати, що „Ханан теж глибоко поважає Учителя...” [5, с. 61]. Немаркована видозмінена біблійна цитата: „То ліпше зникнути на якусь часину одинаку, аніж загинути в поступі римських легіонів великому народові...” [5, с. 60], у Євангелії від Іоанна написано: „...краще нам, щоб один чоловік помер за людей, ніж щоб увесь народ загинув” (Ін 11,50), надала іншого звучання всьому оповіданню, так читач у цей мент підтримав Іуду, але зрозумів підступні наміри Ханана, про які автор попередив лише тембром голосу: „На мить у голосі Ханана задзвенів метал, буцімто меч з мечем зіткнувся” [5, с. 61].

Таємна вечера, за твором В. Дрозда, відбувалася в ресторанній залі, де зібралися всі учні Ісуса. Особливу увагу письменник приділив внутрішньому світу героя, який стежив за Вчителем і роздумував над подальшими подіями, які мали статися з ними. Іуда, судячи зі всього, любив Ісуса: „Якби тільки Учитель знав, як я люблю його...” [5, с. 61],

але страх, який він відчував до Ханана, існував завжди й не давав йому спокою, доки не сталося провіщене долею. Опис Таємної вечери лише кілька разів переривається видозміненими, відповідними до новоствореного тексту, біблійними цитатами, які й у Святій Книзі, й у вищеназваному оповіданні належать Ісусові: „Кров мою п’єте... <...> А се тіло моє їсте...” [5, с. 61]; „Один із вас сьогодні зрадить мене...” [5, с. 62]; „І як не стане мене, ви так само любіть одне одного. Це єдиний мій заповіт вам...” [5, с. 62] – цей вираз було трансформовано зі всього вчення Христа, бо найважливішою заповіддю Ісус вважав саме „любов”:

„...люби Господа Бога твого всім серцем твоїм, і всією душею твоєю, і всією силою твоєю, і всім розумом твоїм, і ближнього твого, як самого себе. Ісус сказав йому: правильно ти відповідав; так роби – і будеш жити” (Лк 10,27 – 28). Так письменник не тільки поєднав часопростори, а й спробував спростувати Іудину зраду, переосмисливши відмову зрадника від грошей не тільки його наївністю й надмірною любов’ю до Месії, але й смертю від руки самого Ханана: „При тих словах тіло Іскаріота зметнулося вгору і впало на вістря короткого меча, що його блискавично вихопила з-під одягу рука Ханана” [5, с. 63].

Усі проаналізовані нами міжтекстові ланцюги дають підставу твердити, що завдяки одночасному накопиченню й розщепленню біблійних інтертекстуальних зв’язків не тільки у цьому оповіданні, а й у кожному конкретному тексті В. Дрозда співіснують кілька „різночасових” суб’єктів висловлювання й кілька художніх систем. Такий навантажений підтекстами текст відкритий для різних читацьких та наукових інтерпретацій, а отже, своєрідність творів В. Дрозда з погляду біблійного інтертексту проявляється в постійних філософських суперечках його героїв з Богом та про Бога. Авторська інтерпретація біблійних подій відповідає не традиційним біблійним поняттям, а філософським міркуванням самого письменника стосовно категорій „добра” і „зла”, „любові” та „ненависті” тощо.

Як казав в одному з інтерв’ю В. Дрозд, „...я – літератор, професійний, а чи я письменник – про це стане відомо лише років через сто, якщо хоч одна моя книга зацікавить майбутнього читача не з хрестоматійного примусу...” [8, с. 2]. З упевненістю можна сказати, що весь творчий доробок видатного письменника свідчить про його непересічний талант як митця, який не просто пише, а творить неповторний текстосвіт для майбутніх поколінь.

Порушена у статті проблема є перспективною в плані залучення до аналізу всієї творчості В. Дрозда.

Література

1. Бахтин М. М. *Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике* // *Всесвітня л-ра в серед. навч. закладах України.* – 2003. – № 12. – С. 41 – 45. **2. Біблія.** *Книги священного писання Старого та Нового Завіту.* Видання Київської Патріархії

Української Православної Церкви Київського Патріархату. – К., 2004. – 1416 с. **3. Булашев Г. О.** Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Космогонічні українські народні погляди та вірування : монографія / Г. О. Булашев. – К. : Довіра, 1992. – 414 с. **4. Денисова Т. М.** Феномен постмодернізму: контури й орієнтири // Слово і час. – 1995. – № 2. – С. 18 – 27. **5. Дрозд В. Г.** Іскаріот // Дніпро. – 1990. – № 11. – С. 54 – 63. **6. Дрозд В. Г.** Листя землі: Нові книги роману. Володимир Григорович Дрозд. – К. : Укр. письменник, 2003. – 514 с. **7. Дрозд В. Г.** Мої духовні мандрівки: від Пакуля до Мрина і знову – до Пакуля... Начерки літературного автопортрета // Вибрані твори : В 2 т. Володимир Григорович Дрозд. – К. : Рад. письменник, 1989. – Т. 1. – С. 5 – 32. **8. Дрозд В. Г.** „Не лякайтеся перемін” // Літ. Україна. – 1996. – 19 жовт. – С. 2. **9. Кораблєва Н. В.** Интертекстуальность литературного произведения : Учеб. пособие / Н. В. Кораблєва. – Донецк : Кассиопея, 1999. – 28 с. **10. Лапенков В. М.** До и после (околосовременные размышления). Постмодернизм в мировой литературе // Звезда. – 2002. – № 9. – С. 214 – 219. **11. Немоевский А.** Бог Иисус: Происхождение и состав евангелий. Анджей Немоевский. – Пг. : Госиздат, 1920. – XVI, 286 с. **12. В. Р. Рабій.** Юда. // Нова зоря. – 1927. – 17 квіт. – Ч. 15. – С. 5.

Новикова А. А. Библия как источник идей литературных поисков в творчестве В. Дрозда (на материале рассказа „Искаріот”)

В статье мы рассмотрели межтекстовое взаимодействие рассказа В. Дрозда „Искаріот” с Библией, проанализировали проблему переосмысления и воплощения библейских мотивов и образов, определили своеобразие творческой интерпретации Библии писателем.

Ключевые слова: Библия, интертекстуальность, библейский интертекст, интерпретация.

Новікова Г. А. Біблія як джерело ідей літературних пошуків у творчості В. Дрозда (на матеріалі оповідання „Искаріот”)

У статті ми розглянули міжтекстову взаємодію оповідання В. Дрозда „Искаріот” з Біблією, проаналізували проблему переосмислення і втілення біблійних мотивів та образів, визначили своєрідність творчої інтерпретації Біблії письменником.

Ключові слова: Біблія, інтертекстуальність, біблійний інтертекст, інтерпретація.

Novikova A. A. The Bible as a source of ideas of the literary research in V. Drozd's works (on the basis of the story „Iskariot”)

In article we have considered intertextual interaction of V. Drozd's novel „Iskariot” with the Bible, have analyzed the problem of rethinking and embodiment of the scriptural motives and characters, have defined peculiarity of the creative writer's interpretation of the Bible.

Keywords: Bible, intertextuality, biblical intertext, interpretation.